

**R. P. Georgii de Rhodes Avenionensis S. J. disputationum
theologiae scholasticae tomus ...**

Rhodes, Georges de

Lugduni, 1661

Sectio III. De conscientia probabili quæ permittit operationem.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-81987](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-81987)

peccator & inculpabiliter esse perplexus nullo modo peccatum suum audiat siue omittat audire sacrum, quia implicat ut aliquis antea necesse sit ad peccandum. Iste autem cum voluntarie causam erroris non dederit, simpliciter ad peccandum necessitaretur: cum esset ipsi prorsus impossibile vitare peccatum. Itaque licet ille tunc haberet libertatem physicam in genere entis, non haberet tamen libertatem sufficientem ad peccandum, quæ vocatur moralis: nam libertas ad peccandum requisita est libertas in ordine ad vitandam culpam, id est illa quæ possum peccare vel non peccare, rusticus iste non est huiusmodi, ergo licet liberè physicè auditurus sit sacrum, non audiet tamen liberè moraliter, id est liberè in ordine ad vitandam, vel incurrendam culpam. Exemplum Christi in multis est dissimile poterat enim mori vel non mori petendo dispensationem Præcepti, vel cerè poterat actus eligere inæqualiter bonos, quorum neutrum, ut suppono, convenit rustico qui putat peccata ista æqualia esse. Iudicabit ergo se peccare, sed nullo tamen modo peccabit.

S. II.

Corollaria moralia pro Praxi.

Primum
corollarium.

Primum est, si quis carcere detentus in quo non est sacrum, putaret se peccare, non audiendo sacrum, ille non peccaret; sicut nec ille qui manu violenter mota per alium, hominem percuteret, quantumvis existimaret se peccare, quia ut operando contra conscientiam erroneam aliquis peccet, debet operari liberè contra eam, isti autem non operantur liberè.

Secundum

Secundum est, cum aliquis operatur contra conscientiam erroneam, & contra Præceptum superioris, ille unicum committit peccatum, explicandum in confessione, in qua non explicatur necessario illa circumstantia erroris, quia conscientia erronea nullam per se imponit obligationem, sed tantum proponit obligationem alicuius Præcepti aut virtutis alicuius, ergo non potest causare speciale peccatum, vel illud multiplicare.

Tertium.

Tertium est, ut peccetur contra conscientiam errantem, requiritur ut actuale sit iudicium illud errantis conscientia, neque satis est quod illud prius fuerit, siue reuocatum sit siue non: ita docet Vasques *disp. 60. c. 3. Sanches cap. 1. num. 7. Azor, Salas, Castro* contra Medinam, Manuelem, & alios putantes, quod ad peccatum sufficit, ut prius aliquis tale iudicium haberet, & postea illud non reuocauerit, v. g. inquit si quis prius iudicasset malum esse obedire superiori iusta præcipienti, & postmodum iudicij huius immemor, obediret, peccaret: quod statim patet esse falsum, quia conscientia errans non obligat, quando nullo modo existit, ista, ut suppono, non existit in se nec in vlllo suo effectu, ergo non magis causat malitiam in actu quam si non fuisset unquam.

Quartum.

Quartum est, nullam esse culpam agere contra conscientiam errantem, quando illa est rationabiliter deposita, quia tota culpa manabat ex conscientia illa remanente. Est tamen difficile dicere quid exigatur ad hoc ut aliquis rationabiliter conscientiam illam deponat: Non enim videtur admitti debere, quod aiunt Caietanus, Azor, Nauarrus, Valentia, posse conscientiam erroneam ad libitum deponi applicando se ad opus, hoc (inquam) non est probabile, quia is qui conscientiam erroneam eo modo deponeret, exponeret se periculo deponendi conscientiam veram, & temerè omnino ac imprudenter illam deponeret: ut bene ostendunt Vasques, Corduba, Sanches, Medina, Castro. Itaque dicendum est illum conscientiam erroneam prudenter deponere qui facit quod potest ut

sciat verum: si enim temerè ac sine ratione suscepta est, tunc sine alia ratione deponi potest: si autem suscepta sit cum ratione probabili, v. g. si mulier audito Concionatore putat esse peccatum mortale ferre alienos crines, tunc deponere illam conscientiam non potest si non adsit aliqua ratio probabilis, quamvis non requiratur ratio aliqua præcedente probabilior, ut bene contra Vasquem ostendit Sanches *num. 10.* licet enim operari ex conscientia probabili, ut postea dicitur.

Quintum.

Quintum est, conscientiam errantem plus obligare quam Præceptum superioris modò cætera sint paria, id est modò superior, & conscientia materiam imperent eque gravem. Ratio est, quia gravius obligat Præceptum naturale quam præceptum positivum, lex autem conscientia naturalis est. Deinde conscientia, vel errat invincibiliter, & sic teneris sequi conscientiam repugnando superiori, quando non depones errorem, ergo conscientia magis obligat, tunc quam superior: vel conscientia errat vincibiliter, & sic magis etiam obligat, & maius ex se loquendo peccatum est illi repugnare quam superiori dum illa non deponitur, quia immediatius violatur lex naturalis, & Præceptum diuinum quod iubet ut obediat conscientia. Dixi tamen per se loquendo esse maius peccatum, quia per accidens ratione ignorantia, quam adiunctam habet conscientia erronea, minuetur aliquando peccatum, quod contra conscientiam erroneam committitur: per se tamen illud erit maius, v. g. si hæc ignorantia sit affectata, idè dixi (ceteris paribus.)

Sextum.

Sextum est, quando quaeritur utrum sit gravius peccatum facere contra conscientiam erroneam vincibilem quam secundum eam. Responderi debet primò quidem generatim loquendo, gravius peccatum esse facere contra conscientiam erroneam vincibilem, quam facere secundum eam, quia peccare sequendo conscientiam erroneam vincibilem, est peccare ex ignorantia, quæ haud dubiè minuit peccatum. Deinde tamen nullam præscribi posse certam regulam, sed id expendendum esse ex materia, & ex cognitione culpæ, quia interdum gravius peccatum est sequi conscientiam erroneam, interdum est leuius, quam illam deferere. Si enim dando causam ignorantia, apprehendi hanc culpam esse graviolem, gravior est sine dubio culpa sequi conscientiam: Si autem quando ago contra conscientiam, apprehendo maiorem culpam me committere, quam apprehendi dando causam ignorantia, tunc gravior est culpa operari contra conscientiam erroneam, quam eam sequi. Præterea erit interdum veniale sequi conscientiam erroneam, & erit mortale illam deferere: v. gr. si existimem esse mentendum ad salvandam alterius vitam, mentiendo peccabo venialiter, mortaliter autem peccabo si non mentior. Res itaque tota dijudicari debet ex quantitate materiae, & apprehensione, ceteris enim paribus gravius semper est peccare contra conscientiam erroneam, quam illam sequi.

SECTIO III.

De Conscientia Probabili quæ permittit operationem.

Doctrinam Theologorum societatis de conscientia, & opinione probabili, novi Reformatores Theologiae & Ecclesiae, vehementer arguunt, accusantque omnium malorum, & totius corruptionis quæ orbem hodie inficit. Vanissimi ac imperitissimi sanè homines, qui non intelligunt hanc esse non doctrinam Scriptorum Societatis, sed communem Theologiae totius vocem, cuius ipsi micam nullam habent:

Ego ut eam veram, certam, indubitam esse demonstrarem clarissime, quam ne ipsi quidem negare possint si terminos ipsos explicari sibi patiantur. Primum dico quid sit opinio probabilis & quam exigit. Secundum, quomodo liceat eam sequi. Tertiò, corollaria doctrinæ huius pro praxi.

§. I.

*Quid sit opinio probabilis, & quam exigit.*Opinio
communis

Certum est primò, communem opinionem vocari eam quæ à multis Doctoribus ex professo eam tractantibus defenditur, observant autem rectissime Nauarrus, Azor, Sanches, & Castro, non posse opinionem illam vocari communem, quæ plures habet authores: si fuerint inferioris notæ, qui alicuius alterius certi authoris doctrinæ ita sint addicti, ut eum tanquam oves sine prævio ullo diligenti examine omnes sequantur hanc singularem haberi debere opinionem certum esse putant citati authores. Communis itaque illa censeri debet opinio, quæ sex aut septem authores habet valde bonos, licet altera totidem habeat, aut etiam plures.

Sententia
probabilis.

Certum est secundò, probabilem opinionem vocari eam quæ nititur ratione aliquâ bonâ & alicuius momenti, etiam si non omnino convincente, neque habet contra se convincentem aliquam rationem; probabiliorem, eam quæ fortioribus nititur rationibus, non autem quæ plures authores habet ut dicam statim: improbabilem eam quam nulla momenti alicuius ratio fulcit, optimè autem advertunt Sanchez cap. 9. n. 5. Castro d. 2. p. 1. Valentia, Vasques & alij nunquam appellari posse sententiam probabilem aut improbabilem, nisi quando apparet talis, quoties enim existimas rationes alicuius opinionis posse solui ab alijs vel à te toties tibi erit opinio tantum probabilis, quantumvis aliundè sit certa: quandiu autem illæ rationes tibi videbuntur insolubiles, tibi erit scientia; sicut quandiu tibi persuadebis rationes oppositas esse insolubiles, tibi erit improbabilis opinio. Imprudenter autem procederet (ut bene iidem authores notant) qui aliorum opiniones communiter receptas, vel etiam novas idè tantum iudicaret improbabiles, quia rationes contra eos aliquas haberet, quas ipse non posset soluere, neque putaret ab alijs posse solui, quia persuadere sibi prudens quisque debet multas sæpè rationes nobis apparere insolubiles, quas facile alij solvunt, & quarum etiam nos ipsi solutionem non raro inuenimus: idè nemo vnquam debet solo iudicio suo aliorum sententias iudicare improbabiles.

Sententia
tutior.

Certum est tertiò, aliud esse quiddam aliqua opinio sit tutior, aliud quiddam sit probabilior. Probabilior enim illa est (ut dixi) quæ firmioribus nititur rationibus; tutior est in qua minus est periculum peccandi, v. gr. vna opinio affirmat me obligari ad restitutionem, altera negat. Illa quæ affirmat est sine dubio tutior, non est tamen semper necessariò probabilior; certum est quod nemo tenetur semper sequi sententiam tutiorem, quia illa est sæpè minus probabilis. His positis

Triplex
dubitatio.

Controuersia est inter Doctores, vtrum vnus tantum Doctoris probi & docti autoritas possit sufficiens esse ratio, ad hoc ut opinio aliqua censetur probabilis etiam si ratio quâ nititur non appareat valida.

Ratio dubitandi esse primò potest, quia si ad probabilitatem opinionis alicuius, satis est Doctoris, vnus autoritas, certè nihil est adèd absurdum, & factum, quod non liceat asserere, semper enim habebis aliquem authorem, cum nulla sit fatuitas sine parano. Nunquid enim v. gr. probabilis est sententia so-

lem esse lapidem? quia hoc dixit Anaxagoras: nullum esse motum localem, quia hoc Zeno asseruit: niuem esse nigram quia sic placuit vni è sapientibus, ergo ad probabilitatem opinionis non sufficit Doctoris vnus autoritas.

Secundò, Doctor ille vnus vel habet rationes quæ tibi probentur, vel nullas habet quæ tibi videantur bonæ, si primum ergo illius autoritas sola non facit sententiam illam probabilem: si secundum, ergo erit aliqua opinio probabilis tamen nulla eam ratio suffulciat.

Tertiò, si autoritas viri alicuius docti, est ratio sufficiens ad probabilitatem alicuius opinionis sequitur quod nulla sententia potest esse absurda & improbabilis, cum sufficiat ut eam vir doctus pronunciet. Deinde temeraria est sententia quæ repugnat torrenti Doctorum, sed vnus tantum Doctoris sententia repugnat torrenti Doctorum, ergo est temeraria. Denique si dictum alicuius viri docti satis est ad reddendam opinionem probabilem, sufficit etiam eius factum.

Dico primò, ad hoc ut aliqua sententia sit probabilis ista sunt necessaria. Primò, ut eam ratio aliqua bona fulciat. Secundò, ut contra eam non sit ratio aliqua conueniens. Tertiò ut eam generaliter Doctores omnes non improbent, & tanquam absurdam & falsam explodant. Quartò, ut non repugnet principiis veris & receptis in Ecclesia, & communi sensui fidelium, ita docet Suarez disp. 12. de bonitate & malitia sect. 6. & omnes alicuius notæ Theologi.

Ratio est, quia probabilis opinio vocatur illa, quæ ab hominibus prudenter agentibus potest approbari, sed si vna ex dictis conditionibus huic opinioni defuerit, nemo sapienter illam approbare potest; si enim bona nulla ratio eam probet certè non est probata, nec probabilis si ratio in contrarium eam conuincat falsitatis, nemo eam approbare poterit: si eam generaliter reproben Doctores, & condemnent falsitatis, certè tot Argos damnare cæcitat, est imprudentissimum. Denique quod receptissimis principiis opponitur repugnat lumini naturali, & quod Doctrinam Ecclesiæ conuellit, repugnat Fidei. Hæc ergo si expendant Ianseniani, fieri vix poterit, ut doctrinam authorum Societatis, & omnium Theologorum de sententia probabili dicant esse causam totius corruptionis quæ inficit hodiernam Ecclesiam.

Probatio.

Dico secundò, sufficere omnino ad opinionem probabilem ut eam Doctor aliquis magni nominis & pius præsertim recentior teneat, modò tamen conditiones aliæ requisitæ ad opinionem probabilem non desint, videlicet ut ratio aliqua bona illi authori non desit, ut nulla sit contra eam ratio convincens, ut eam vnanimiter Doctores non explodant ut falsam & antiquatam, ut non repugnet principiis communiter receptis, & præsertim sensui Ecclesiæ, ita omnino intelligendi & explicandi sunt Doctores omnes Societatis, qui vnum Doctorem volunt sufficere ad probabilitatem opinionis Sanches, Azor, Vasques, Valentia, Castro, Emanuel Sa, & alij.

Sententia
vnus Do-
ctoris suf-
ficere ad
opinionis
probabili-
tatem.

Primò enim malâ Fide aduersarij aiunt singularem esse Doctrinam illorum Patrum cum ipsi plures sequantur duces maximi nominis Theologos, & probatissimæ famæ viros. Sic enim tradunt aperte Albertus citatus à S. Antonino tit. 3. l. p. c. 10. §. 10. Nauarrus l. 5. consiliorum de penit. remissionibus Consil. 27. Maior. in 4. q. 2. in prologo, & in responsione ad 5. obiectionem. Duallius Parisiensis Academiae decus eximium tract. 1. q. 4. art. 15.

Prima
probatio.

Secundò euidenter demonstratur, quia ut opinio aliqua sit probabilis sufficit bona vna ratio, sed autoritas Doctoris alicuius magni Nominis, & Pietatis

Secundum

tis

tis est bona ratio, suppono enim præterea illi non deesse bonam aliquam rationem, opinionem eam non reprobant vulgò à Doctoribus vt absurdam & antiquatam, ergo vnus Doctoris autoritas sufficere potest ad opinionem probabilem. Minor certa est, quod enim magno cuiuspiam & docto viro aliquid verum videatur, magnum potest esse argumentum veritatis, nam etiam id quo solo fides humana nititur est aliqua ratio, sed testimonium viri vnus probi sufficiens fundat fidem humanam, ergo illa est bona ratio, ergo vt aliqua opinio sit mihi probabilis, sufficit mihi ratio quæ mihi videatur bona, vel autoritas Doctoris boni, quæ rationi æquiualeat præsertim cum etiam ille rationem aliquam habere debeat.

Tertia. Tertiò, argumentari etiam licet, quia in negotiis etiam humanis prudenter solent homines vnus consilio regi: vnum Medicum adhibent videlicet ad tuendam sanitatem, vnum Aduocatam ad conseruanda iura familiæ, vnum Architectum ad domum extruendam, vnum Confessarium ad regendam conscientiam, ergo signum est quod autoritas boni alicuius Doctoris est ratio sufficiens ad fundandam probabilitatem alicuius opinionis, quam tutò sequi quicquid valeat.

Opinio probabilior. Dico tertiò, regulariter verum est quod opinio communis, est probabilior quam opinio particularis.

Ratio est, quia sicut opinio probabilis illa est, quæ nititur ratione aliquâ non leui, sic probabilior illa quæ plures & meliores habet rationes, sententia communis regulariter meliores & plures habet pro se rationes, quia Doctorum autoritas ratio est saltem extrinseca, & vbi plures sunt Doctores, plures sunt etiam rationes, ergo regulariter est probabilior. Dixi regulariter quia sæpè contingere potest, vt opinio singularis alicuius Doctoris, ita efficacem rationem habeat vt multorum sententiis debeat præponi, vt docent Castro, Azor, Henriques, & alij non pauci.

Solutio dubitationum. Ad primam Resp. nullo modo sequi ex eo quod vnus Doctoris autoritas sufficiat ad opinionem probabilem, quod omnis stulta opinio erit probabilis, quia est necesse ad opinionem probabilem vnus Authoris vt illa non sit communiter reprobata vt improbabilis, & antiquata: vt non habeat rationes conuincentes in contrarium, quæ omnia non reperiuntur in obsoletis illis veterum sententiis quas propterea nemo sine stultitia sequi potest.

Ad secundam Respondent Sanchez cap. 9. num. 9. Vasques d. 62. cap. 4. num. 17. vnus Doctoris autoritatem non sufficere ad opinionis probabilitatem nisi rationes habeat quæ tibi probentur. Ego existimaui esse necesse vt aliquas habeat rationes, sed necesse non esse vt illæ mihi probentur in se ipsis, quia viri magni autoritas satis est magna ratio, vt iudicem rationes illas esse probabiles, quibus sententiam suam confirmat.

Ad tertiam Resp. multas sententias esse improbabiles, licet vnum aut etiam plures habeant Authores, quia rationes habent in contrarium conuincentes & iudicantur obsoletæ; & sensui communi repugnantes, temeraria est sententia quæ repugnat communi sensui Doctorum, qui iudicant eam omnino improbabilem, si autem Doctores communiter opinionem aliquam non sequantur, sed vnus tantum Doctor, non tamen omnino reprobent vt falsam & improbabilem, tunc singularis illa opinio non repugnat torrenti Doctorum. Denique quamuis alicuius docti viri dictum efficiat opinionem probabilem, factum tamen illius ad hoc non sufficit, quia viri docti sæpè peccant, & agunt contra dicta

men conscientiarum. Si tamen multi religiosi viri aliquid facerent, sufficere id posset ad reddendam opinionem probabilem. Adde tantum cum Castro non sufficere ad reddendam probabilem opinionem alicuius Doctoris, si solum incidenter & ex occasione alicuius argumenti hanc asseruerint, sed oportere vt illam ex professo doceat, alioqui non eam satis sola sua fulciet Authoritate.

§. II.

An liceat sequi opinionem quæ minus videatur probabilis, relictâ magis probabili.

Opiniones probabiles versantur aliquando circa honestatem actus, verbi gratia cum quaeritur vtrum homo pauper teneatur ieiunare, aliquando versantur circa valorem alicuius operis, verbi gratia, cum quaeritur, vtrum Baptismus validus sit, collatus sub hac forma, ego te baptizo in nomine genitoris, & geniti, & procedentis ab vtroque. Difficultas igitur est, vtrum quando adest opinio quæ mihi videtur probabilis, siue agatur de honestate operis, siue de valore illius, altera verò videatur mihi probabilior & tutior, possem eligere opinionem minus meo iudicio probabilem, & minus tutam.

Duplex opinio probabilis

Ratio dubitandi est primò, quia nunquam licet agere contra propriam conscientiam, sed qui operatur iuxta probabilem aliorum opinionem, & suam deserit, operatur contra propriam conscientiam, quia hoc non est aliud quam agere contra propriam opinionem, ergo nunquam licet sequi probabilem aliorum opinionem, & eam deferere quæ videtur probabilior. Deinde ille qui exponit se voluntariè periculo errandi, errat voluntariè, sed qui deserit id quod iudicat probabilis, vt sequatur id quod iudicat minus probabile, voluntariè se ipsum exponit periculo errandi, ergo errat voluntariè, habetque affectatam ignorantiam.

Quadruplex dubitatio

Secundò, qui operatur contra propriam opinionem probabiliorē, vel retinet propriam opinionem, vel illam deserit, si retinet, habet simul & semel duos assensus contradictoriè oppositos, iudicat enim aliquid licere sibi & non licere: si relinquit, ergo iam non operatur contra propriam opinionem probabiliorē, neque apparet quomodo dissentiri adeò facile possit ei, quod iudicat esse verum. Deinde ille videtur operari ex conscientia dubia quod esse illicitum postea dicitur. Tunc enim est verum dubium, quando ex vtraque parte sunt rationes, ita vt intellectus vni parti non adhæreat determinatè; hic autem pro vtraque opinionē sunt rationes, neque potest intellectus vtrique adhærere determinatè.

Tertiò, exponere se periculo peccandi est peccatum, sed qui sequitur opinionem minus tutam exponit se periculo peccandi; ergo peccat, potestque probari inductione, nam Medicus sine dubio peccaret, qui daret medicinam aegrato minus tutam & minus probabilem, relictâ magis certâ & tutâ: peccaret iudex qui cum damnaret cuius crederet ius esse probabilius: peccaret minister sacramenti qui cum adhibere posset materiam & formam certam, contentus esset solum probabili, ergo non licet sequi opinionem minus probabilem.

Quartò, si vera est doctrina ista de sententia probabili potest quilibet Director conscientiarum, respondere contradictoria, vni v.g. pœnitenti affirmare, id quod negat alteri: imò vni suadere aliquid, quod cras eidem dissuadeat. Vnde nihil in materia morum erit stabile ac constans, sed omnia incerta, ludicra, & lubrica imò quod peius est ingens aperitur ostium

Conclusio
& quarta
regula.

ostium peccatis, & corruptioni si amplecti quilibet potest quod commodius visum fuerit.

Dico primo, circa conscientiam probabilem vera & certa ista regula est, posse quemlibet operari eligendo illam opinionem quæ minus videtur tuta, & minus probabilis, relinquendo propriam opinionem probabiliorem, & tutiorem. Siue opinio versetur circa honestatem actus, siue versetur circa eius valorem.

Primam partem quæ agit de opinione probabili circa honestatem actus, accusant, damnant, execrantur Ianseniani: amplectuntur eam & demonstratiuè probant omnes alicuius notæ Theologi, quorum catalogum dabunt prolixissimum Sanches c. 9. n. 14. Nauarrus in summa c. 27. n. 289. Syluester & Tabiena verbo opinio. Vasques disp. 62. c. 4. Azor tom. 1. l. 2. c. 16. & 17. Filiucius Emanuel Sa, S. Antoninus tit. 3. 1. p. c. 10. §. 10. du Vallius Doctor vt dixi Parisiensis nunquam satis laudatus tract. de actibus humanis, g. 12. art. 13. Gamachæus alterum eiusdem Scholæ lumen 1. 2. tract. 1. p. 115. Neque vlla nunc controuersia est pro quàm pugnetur acrius contra novos errores, speciatim autem adducuntur plures Pontifices, Cardinales, Episcopi, Canonistas, Theologi, plura exempla manifestissima ex Scripturis vtriusque Testamenti, plurima ex Concilijs, ex Patribus ex historia Ecclesiastica quibus probant clarissimè quàm sit improbabilis doctrina hæc novorum dogmatistarum qui volunt teneri quemlibet in quolibet negotio sequi sententiam magis tutam, & sane vt præmonui sola terminorum explicatio, est apertissima demonstratio. Sic enim arguo nemo malè potest operari quamdiu prudenter & cum ratione operatur, nam malum illud est quod repugnat rationi & prudentiæ. Quis enim? dixerit nisi sit stultissimus posse aliquem prudenter peccare: sed qui sequitur opinionem probabilem prudenter & cum ratione operatur, nam probabilis opinio illa est quam bona ratio fulcit, alioqui (vt dixi) non est probabilis, ergo qui sequitur opinionem probabilem prudenter & cum ratione operatur, atque aded non operatur imprudenter & temerè. Quæ certè demonstratio apertam esse declarat aduersariorum, vel ignorantiam, vel malitiam. Deinde argumentatur optimè S. Antoninus loco citato si teneretur quilibet eligere semper id quod est tutius & certius, tenerentur omnes religionem ingredi, quæ via est longè tutior ad salutem: imò nullum esset discrimen inter consilia & Præcepta. Nam consilij probabilius tenditur in cælum quàm sine illis, tenebuntur ergo quilibet ea semper amplecti & sequi quicquid optimum videbitur. Quod aduersarios pudebit affirmare. Similiter tutius sine dubio est contentum esse debere quemlibet vnico beneficio Ecclesiastico cuius redditus satis sint ad sustentationem, nunquid? tamen audebunt aduersarij omnes illos damnare qui plura feruant beneficia. Deinde cum difficillimum sit in omnibus reperire certò veritatem, non voluit obligare Deus homines, nisi vt operarentur cum certitudine morali, nunquid? enim certitudo physica exigitur, sed qui sequitur sententiam probabilem, operatur cum morali certitudine, nam certitudo moralis illa est quæ nititur ratione aliqua ergo licet sequi sententiam probabilem. Præterea fatebuntur aduersarij eum non peccare qui operatur iuxta multorum grauissimorum Doctorum sententiam, sed qui operatur iuxta opinionem probabilem facit, quod licitum esse aiunt Doctores innumeri (vt dixi) Albertus Magnus S. Thom. S. Antoninus, Nauarrus, Maior du Vallius & alij grauissimi Theologi: ergo ille non peccat qui sic operatur neque aberrare à via potest, qui tot & tam peritos habet duces: sicut errant tur-

piissime aduersarij, deferentes semitas iudicij ac iustitiæ, vt ambulant per salebras, duce perlitissimæ famæ homine damnato per iudicium Ecclesiæ.

Secunda pars de opinione probabili quando agitur de valore operis, alios habet longè grauiores, & melioris Doctrinæ amatores aduersarios, negant enim eam Soto, Suares & alij de quibus in tract. de Sacramentis dictum est, volunt enim Ministrum Sacramenti nunquam sequi posse opinionem probabilem, vtendo materia vel forma probabili. Contra quos ratio eadem facere videtur. Qui enim sequitur opinionem probabilem etiam tunc quando administrat sacramenta non operatur imprudenter, cum non operetur sine ratione, ergo illa non malè operatur, si nihil sit aliud per quod reddatur operatio eius illicita, non videtur ergo esse maior ratio de conscientia probabili cum agitur de valore actus, quàm quando agitur de illius honestate: si enim est probabile illum actum esse validum, est etiam probabile illum esse licitum, ergo possum illum eligere licitè, sed hoc tamen aliqua eget limitatione, Vnde.

Dico secundò, non licet sequi sententiam minus probabilem in duplici casu. Primus est quando aliqua positua lex vel consuetudo prohibet. Secundus quando Proximo graue aliquod damnum imminet, si sequaris opinionem minus probabilem, eà deserat quæ magis est probabilis, tunc peccas.

Ratio est, quia nunquam violari sine peccato potest lex iustè à superiori potestate lata, neque licet vnquam exponere Proximum periculo alicuius damni. Certum igitur est esse peccatum graue amplecti opinionem probabilem circa materias & formas Sacramentorum, relictis certis quas præscribit Ecclesiæ, quia violatur consuetudo Ecclesiæ quæ vim habet legis, & Præceptum eius quo determinat ritum quo sacramenta sunt administranda, & verat ne quis vtatur materia, & forma probabili v. g. grauius peccaret qui adhiberet baptizando illam formam, ego te baptizo in nomine genitoris &c. Alter casus est quando sequendo sententiam minus probabilem & minus tutam, Proximum exponis periculo grauis alicuius damni. Nam quoties valor actus redundare potest in vtilitatem Proximi, toties tenemur sequi tutiorem sententiam, & eam relinquere quæ minus est tuta, etiam si fuerit fortè probabilior, quia quando potes, nunquam tibi licet proximum exponere periculo probabili: quod in multis postea confirmabitur exemplis.

Ad primam Resp. valde diuersa esse ista duo, contra propriam opinionem operari, & operari contra propriam conscientiam practicam. Operari contra propriam conscientiam est facere id quod hic & nunc tibi putas esse illicitum; agere autem contra propriam opinionem, est facere id quod licet iudices probabiliter esse illicitum, certò tamen iudicas illud hic & nunc tibi esse licitum, quia quædam tibi rationes ostendunt probabiliter illud esse licitum. Itaque qui agit contra propriam opinionem, non agit contra conscientiam practicam, sed agit contra propriam conscientiam speculatiuam, quod non est malum. Deinde distingo alteram hanc minorem. Qui deserit opinionem probabiliorem exponit se periculo errandi practicè nego, errandi speculatiuè, concedo. Nam quando agis cum conscientia probabili certus es te non errare practicè, id est te facere actum qui licet physicè ac materialiter bonus fortè non sit, sed malus, moraliter tamen bonus est non malus.

Ad secundam Resp. illos duos assensus contradiatoriè opponi, teneor ad restitutionem, non teneor ad restitutionem: licitè comedere possum carnes, non possum illas licitè comedere, vnde nullus intel-

Quando
agitur de
valore
operis.

Limitatio
in duplici
casu.

Solutio
primæ du-
bitationis.

Solutio
secundæ.

lectus

lectus potest simul & semel illos habere. Sed istos duos actus non opponi vlllo modo contradictoriè, nisi materialiter: probabile est propter rationem aliquam me teneri ad restitutionem; & probabile est propter alias rationes me non teneri ad restitutionem: potest enim intellectus illos duos assensus simul habere, non tantum ex principiis externis, vt putat Vasques, sed etiam ex principiis internis, vt rectè ostendit Sanches *cap. 9. num. 12.* quia sicut sine vlla contradictione duæ sententiæ oppositæ sunt probabiles per diuersa motiua, ita nihil verat illas ab intellectu cognosci probabiles: qui contra propriam sententiam operatur vt alteram sequatur opinionem probabilem, non deserit quidem propriam sententiam, sed habet duos istos assensus posteriores. Est probabile propter aliquas rationes hoc esse licitum, & est probabile ob alias rationes hoc esse illicitum: non habet duos illos priores, hoc est licitum, hoc est illicitum.

In hoc distinguitur conscientia probabilis, à conscientia dubia, quod qui habet conscientiam dubiam, neutri parti determinatè assentitur: qui autem habet conscientiam quæ opinionem vtramque iudicando vtramque probabilem esse.

Solutio tertiæ. Ad tertiam Resp. distinguendo maiorem exponere se periculo peccandi formaliter, est peccare, concedo: exponere se periculo peccandi materialiter, nego: qui sequitur sententiam probabilem, exponit se periculo peccandi materialiter, id est faciendo quod est in se malum, sed non est in periculo peccandi formaliter, quod nimirum imputetur in ratione peccati, eodem modo quo aliquis peccat faciens malum quod inuincibiliter nescit esse malum. Inductio illa de Medico, de Iudice, de Ministro sacramentorum soluitur ex *secunda conclusione*, patebitque magis ex sequentibus.

Solutio quartæ. Ad quartam Respondeo, Directorem conscientiarum prudentem ac doctum non respondere suo pœnitenti contradictoria, neque suadere vni, quod dissuadet alteri, si omnia sunt paria. Respondebit enim vt dixi propter aliquas rationes est probabile te teneri ad restitutionem, & propter alias rationes est probabile te non teneri, potes autem sequi vtramque sententiam. Et hoc dicit singulis & semper: vnde nec sibi contradicet, nec erit inconstans & lubrica doctrina de sententia probabili, nunquam enim dicet teneris ad restitutionem, si habeat sententiam probabilem quæ neget obligationem restituendi, nunquam autem periculum erit corruptionis quando aliquis sequitur id quod videbitur commodius, modò probabilis opinio doceat id non esse illicitum.

§. III.

Corollaria moralia pro Praxi.

Primum. Primum est, qui iudicat aliquam sententiam esse omnino improbabilem, non potest vnquam operari secundum eam: qui verò credit eam esse aliquo modo probabilem, secundum eam operari potest, etiam si recedat à sententia communi, magis probabili, & magis tutà, modò non impendat Proximo graue aliquod periculum, & contraria prohibitio non obstat, vnde potest quilibet siue doctus siue indoctus suam deserere sententiam, & adherere alteri sententiæ: dum autem vir indoctus in aliquo libro communiter approbato inuenit aliquam opinionem, potest eam sequi tutà conscientia.

Secundum. Secundum est, potest quilibet recedere à sententia communi, si enim doctus sit, rationem aliquam fir-

Tom. I.

mam habere potest, propter quam præferat sententiam suam sententiæ communi: si verò non haberet rationem vllam, contra sententiam communem, sed solam Doctoris alicuius auctoritatem, non posset illa sententia probabilis censi, si communiter reprobetur, & ab aliis absurda iudicetur: si verò non sit doctus, potest prudenter doctrinæ ac moribus alicuius probati viri sic confidere, vt adhæreat sententiæ illius contra sententiam communem. Imò etiam potest tutà conscientia sequi, quod in vno vel altero Doctore inuenerit, qui non sit reprobatus.

Doctus. Tertium est de Doctore, qui publicè sententias suas proponit: peccat enim haud dubiè mortaliter si vel ex malitia vel ex ignorantia culpabili, doceat sententias improbabiles præsertim in materia quæ pertineat ad Fidem vel ad mores, quia grauem præbet occasionem errandi auditoribus suis, quod est graue damnum, vt rectè tradunt Sanches, Salas, Castro. Imò si neque ad Fidem, neque ad mores materia illa pertineat, sed ad scientias humanas, peccant etiam haud dubiè professores illi, nisi eos excuset paruitas materiæ: quia tunc non funguntur Magistris officio, quod tamen profitentur, & ad quod Respublica eos deputat. Imò & grauem discipulis inferunt iniuriam, in generando in eis id quod sciunt errorem esse, tenenturque ad restitutionem, vel potiùs ad retractationem, & reparationem illius damni, vt rectè docent Nauarrus, Sanches, Castro. Existimat tamen Salas in huiusmodi materiis scientiarum humanarum, id non esse peccatum nisi veniale, quod non est probabile, nisi fortasse in eo qui priuatim duntaxat opiniones illas traderet. Sed non peccabit tamen mortaliter talis Professor, qui docet sententiam minùs probabilem eà relicta quam iudicat esse probabiliorē: Imò veriùs iudico quòd ille ne venialiter quidem peccat, licet enim cuilibet sequi sententiam probabilem, & sanè imponeretur alioqui nimis graue onus Præceptoribus. Ita Castro *n. 7.* contra Sanchem *num. 26.* qui putat id esse peccatum veniale, & Suarem *disp. 12. sect. 6. num. 9.* qui putat id esse peccatum etiam mortale.

Confiliarius. Quartum est, circa eum Doctorem qui consulit aliis: nam ille interrogatus ab aliquo consilium petente, potest contra propriam sententiam consulere illi iuxta sententiam alienam, quam probabilem esse iudicat: si enim eam potest ipse sequi, cur non poterit eandem etiam aliis consulere? vt docent Vasques, Sanches, Castro. Imò posset etiam respondere aliquando iuxta vnam sententiam, aliquando aliam sequendo respondere, sed ne tamen videatur varius & parum sibi constans, debet sententiæ vtriusque probabilitatem explicare interroganti.

Difficultas tamen est, vtrum illud verum etiam sit in materia iustitiæ, v.g. cum aliquis interrogat vtrum obligatus sit ad restitutionem an non, negat enim Valentia tunc posse responderi secundum sententiam minùs probabilem: affirmant verò Sanches *n. 2 r.* Castro *p. 3.* id licitum esse in omni casu. Melius tamen cum distinctione respondent Vasqu. *disp. 62. c. 9. n. 47.* Salas, Ioannes Sanches: si enim cum à quo interrogaris obligas ad restitutionem non potes respondere iuxta sententiam minùs probabilem, tacendo tuam quando autem illum deobligas, potes respondere secundum sententiam minùs probabilem. Ratio est, quia quando te aliquis interrogat, petit vt respondeas bona fide, vtrum liceat ipsi vitare restitutionem: si verò solam sententiam obligantem explices, falsò illi respondes, & malà fide, quia restitutionem ex tua sententia vitare potes, quam tu illi races, atque aded negas vitari ab eo posse restitutionem. Hoc autem

T r

ita

ita intelligi volo, modò nullum ex responsione illa tua graue damnum timeri possit: si enim verearis ne alias iste peccet liberius, tunc respondendum esset alio modo. Hinc etiam soluitur vtrum possit aliquis varios consulere Doctores donec fauorabilem aliquem inueniat, à quo audiat id quod maxime cupit: hoc enim per se loquendo non est illicitum, vt patet, sed praua sane intentione vitari potest.

Sed potestne iste Doctor interrogantem remittere ad alium Doctorem cuius sententiam iudicat esse improbabilem? Resp. non posse, si eam talis Doctoris sententiam iudicet euidenter falsam, quia tunc ille ignorantia laborat. Possit autem si eius sententiam non existimet esse omnino falsam, tunc enim & secundum eam sententiam respondere potest; vel ad illum Doctorem remittere interrogantem. Ita Vasques, Salas, & ex parte Sanches loco sæpe citato,

Confessarius.

Quintum est, circa confessarium, nam ille siue ordinarius sit, siue delegatus, tenetur sub peccato mortali absolueri penitentem qui opinionem sequitur probabilem, quam confessarius ipse putat esse falsam. Ratio est, quia tunc penitens rite dispositus est, ergo grauis ei fit iniuria si ei denegetur absolutio sine causa, & ita vulgò censent Doctores omnes paucissimis exceptis: si tamen confessarius non sit nisi delegatus, non tenebitur huiusmodi penitentem absolueri, cuius confessio incepta non fuerit; si verò inchoata fuerit confessio, tenebitur eum sub mortali absolueri, etiam si confessio de solis fuerit venialibus, quia grauis ei fit iniuria, cui sine causa denegatur gratia: contrarium tamen censent Vasques, & Sanches, quorum sententia non placet.

Minister sacramentorum.

Sextum est, circa Ministrum sacramentorum, de quo dictum est in tractatu de Sacramentis. controuersia enim est, vtrum liceat vti materia & forma probabili extra casum necessitatis, cum potes adhibere certam, negant enim multi cum Suare, multi cum Vasque & Sanches affirmant, quos verius loqui existimabam eo loco. Et quidem cum opinio versatur circa honestatem actus, id est, vtrum ministrare liceat sacramentum, v. gr. vtrum moribundo nullum explicanti peccatum distinctè, absolutionem liceat dare dubium esse non potest. Imò quando de valore agitur, v. gr. quando est probabile aliquam materiam aut formam validam esse, & est probabilius illam esse inuvalidam, tunc per se loquendo licet sequi sententiam probabilem, per accidens autem non licet, quando Præceptum Ecclesiæ obstat, vel prohibet proximi charitas: alioqui peccatum esset absolueri penitentem quem scires solam habere attritionem, & grauissimum imponeretur onus tùm ministris, tùm aliis: si ergo sola sacramenti agatur reuerentia, potest quilibet sequi sententiam probabilem æquè in hac materia sicut in aliis, sed hæc aliàs.

Medicus.

Septimum est circa Medicum, nam ille peccaret haud dubiè grauissimè, si certum relinqueret medicamentum, vt adhiberet remedium duntaxat probabile, vel si adhiberet dubium relicto probabili, vel si faceret experimentum de medicamentis an salutaria sint vel nociua, non credens etiam probabiliter illa esse salutaria, quia exponeret se periculo accelerandi mortem, & hoc repugnat non solam charitati, sed etiam iustitiæ, quia idè vocatur vt adhibeat remedia quæ iudicat esse optima: Cum autem est æquè dubium, vtrum medicina profutura sit an nocitura, si non sit magis probabile illam profuturam non debet illam adhibere, quia hoc est experientiam facere, & exponere se periculo accelerandi mortem, vt benè docent Azor & Vasques contra Sanchem, qui rectè contra eos asserit Medicum non posse adhibere medicamen-

tum quod iudicat minus probabile relicto eo quod probabilius esse arbitrat, quia fraudat ægrotum committentem se illi bonâ fide, vt adhibeat optima remedia.

Iudex.

Octauum est circa Iudicem, sequitur enim ex dictis primò, quod quando vtraque opinio est æquè probabilis, eo quod litigans æquales habeat probationes iuris & facti, non potest Iudex ferre sententiam pro altero, sed ex æquo diuidere debet, v. gr. hereditatem, quia Iudex Dominus non est rerum, sed distributor constitutus à Republica vt de rebus statuatur pro iure partium. Ita docent Suares, Salas, Conink contra vtrumque Sanchem & plures alios. Secundò, quod quando vnus è litigantibus rationes habet potiores, & meliores tùm iuris, tùm facti, alter autem habet tantum probabiles, non potest Iudex relinquere sententiam probabiliorè, assumptâ probabili, vt benè tradunt Sanches, Vasques, Peres, contra Castro, Medinam, Salam, quia idè Republica commisit ei hanc potestatem, vt iudicet semper quod est probabilius, & si sciretur aliter facere, putaretur esse iniustus, & acceptator personarum. Neque par est ratio confessarij qui non est iudex inter partes. Sed benè tamen hoc limitat Vasques ad Iudicem inferiorem, qui timeret annulationem suæ sententiæ, hic enim ne tantum subiret probum, posset sequi sententiam minus probabilem. Fateor tamen quosdam esse alios casus in quibus licet Iudici amplecti sententiam minus probabilem, vt benè tradit Ioannes Sanches *disp. 44. num. 52.* verbi gratia probabile est non posse innocentem condemnari à Iudice quantumvis secundum allegata, & probata confiteri illum esse reum, aliqui enim affirmant, alij negant, liberum est illi condemnare illum, vel absolueri: placet denique quod ait Villalobos *tract. 1. difficultate 8.* quod quamuis in causa ciuili teneatur Iudex sequi probabiliorè sententiam; tamen in causa criminali tenetur eam partem sequi quæ fauorabilior est reo.

Aduocatus

Nonum est, de Aduocato cui semper licitum est tueri causam, modò putet illam esse probabilem, quamuis causam alterius iudicet esse æquè probabilem, aut etiam probabiliorè, vt multis allegatis docent Sanches & Vasques, quia licet illi sequi sententiam probabilem, modò tamen clienti suo aperiat dubium causæ suæ, quod fortassè si sciat abstinebit à lite. Addit etiam Villalobos citatus posse Aduocatum agere contra reum quem probabilius est esse innocentem, quod mihi sanè non placet.

Rex & milites.

Decimum est, de Rege suscipiente bellum, & de militibus ad bellum vocatis, certum est enim quod illi possunt sequi sententiam probabilem, verbi gratia Rex ex huiusmodi sententia potest suscipere bellum: & sicut inferior tenetur se conformare sententiæ superioris minus probabili, sic tenetur etiam milites, vt dixi fufius in tract. de charitate.

SECTIO IV.

De Conscientiâ dubiâ quæ permittit operationem.

Dixi quomodo permittat operationem conscientia probabilis, nunc de conscientia dubia idem controuerti potest, vnde videndum est primò, quid sit conscientia dubia. Secundò, vtrum operari liceat stante dubio. Tertiò, Corollaria pro Praxi.